

Handleiding Japanse schaven

De Japanse schaaf is een bijzonder stuk gereedschap dat al eeuwenlang gebruikt wordt door Japanse houtbewerkers. Het werken met de Japanse schaaf is een bijzondere ervaring, vooral door de uitzonderlijke precisie die het instrument biedt. Een goed afgestelde schaaf produceert flinterdunne schaafkrullen, en wie enige ervaring met het gereedschap heeft, zal in staat zijn om over de hele lengte van een oppervlak één ononderbroken krul af te schaven. Nabewerking zal dan ook niet vaak nodig zijn.

Het kan enige oefening vergen om het blok, de bek en de beitel exact in de juiste vorm te krijgen, zeker voor de westerse houtbewerker die nog niet veel ervaring heeft met Japans gereedschap. Het resultaat is die moeite echter meer dan waard. Daarom volgt hieronder een korte handleiding voor het gebruik en onderhoud van een Japanse schaaf, waarmee iedereen van dit bijzondere instrument kan profiteren.

Het schaafblok klaarmaken

Na de aanschaf is een Japanse schaaf nog niet direct klaar voor gebruik, integendeel. Het fijnzinnig ontworpen stuk gereedschap moet eerst opnieuw worden ingesteld, zodat het volledig aangepast is aan de omstandigheden waarin het gebruikt zal worden.

Allereerst is het belangrijk dat het schaafblok kan acclimatiseren. Het witte eikenhout van de schaaf wordt beïnvloed door luchtvochtigheid en temperatuurschommelingen. Vandaar dat het aanbevolen wordt om de schaaf eerst enkele dagen in de werkplaats op te bergen, waar deze gebruikt gaat worden.

Vervolgens is het belangrijk dat het schaafblok wordt aangepast aan de schaafbeitel en de keerbeitel die erin geplaatst moeten worden. Bij de productie van het schaafblok is hier rekening mee gehouden, het hout kan soms licht van vorm veranderen door de wisselende klimatologische omstandigheden tijdens/na het productieproces en het vervoer. Het beitelbed dient te worden aangepast aan de schaafbeitel zodat deze perfect passend in het schaafblok komt te zitten. Om het schaafblok aan de schaafbeitel aan te passen, moet eerst de beitel uit het blok gehaald worden. Dit doet u door afwisselend links en rechts op de hoek tussen de achter- en bovenkant van het blok te slaan met een hamer. Houd intussen een vinger op de beitel, zodat het niet kan wegschieten. Nadat u de schaafbeitel uit het blok verwijderd heeft, kleurt u de schaafbeitel met een zacht potlood of een langzaam drogende viltstift. Vervolgens plaatst u het weer terug in het blok, klopt u het voorzichtig aan en verwijdert u het weer zoals eerder beschreven. Overal waar nu potlood of stift te zien is, is het blok nog iets te krap. Schraap deze plekjes glad en herhaal de procedure, tot het beitelbed ruim genoeg is voor het mes, met wat speling aan beide kanten. Heeft u iets te veel weggehaald? Geen probleem! Lijm dan gewoon een dun stuk karton tegen het bed van de schaaf!

De zool van de schaaf rechtmaken (vlakken)

Wanneer het hout door temperatuurschommelingen en luchtvochtigheid vervormt, heeft dit ook gevolgen voor de vlakheid van de zool. Ook hier is eenvoudig te testen of er iets bijgewerkt moet worden. Wrijf een perfect glad oppervlak, zoals bijvoorbeeld een glasplaat, in met inkt en haal de schaaf eroverheen. Doe dit terwijl de schaafbeitel op zijn plek zit, maar zonder dat het aan de onderkant uitsteekt. De hoge plekken die gekleurd worden door de inkt, schraapt u dwars op de nerf glad met bijvoorbeeld een schraapstaal. Herhaal dit proces tot de zool volledig glad is.

Ook een vel fijn schuurpapier, verlijmd op een gladde ondergrond, kunt u gebruiken in plaats van een schraapstaal. Haal het schaabblok enkele keren over het schuurpapier om de zool te vlakken. Herhaal dit tot de zool volledig vlak is.

De keerbeitel plaatsen

De keerbeitel breekt houtvezels, zodat die niet al scheuren voor ze door de schaafbeitel worden losgesneden. Het is hierbij belangrijk dat de keerbeitel exact op de schaafbeitel past, anders kunnen er houtkrullen vastlopen in de opening, waardoor het schaven zwaarder en minder nauwkeurig gaat. Wanneer er in de bek van de schaaft weinig ruimte is voor de keerbeitel, zal het hout bijgewerkt moeten worden, net zoals bij het plaatsen van de schaafbeitel. De keerbeitel wordt vervolgens zo geplaatst dat hij klem komt te zitten onder de metalen pen die door de bek heen is gestoken. Het is hierbij belangrijk dat de, al eerder geplaatste, schaafbeitel niet van zijn plaats komt.

Het gebruik

Wanneer alle onderdelen van de schaaft goed geïnstalleerd zijn, kan het gereedschap daadwerkelijk in gebruik genomen worden. De Japanse schaaft verschilt in het gebruik op één belangrijk punt van de westerse schaaft. De schaaft wordt met een halende beweging gebruikt, dus u haalt hem bij het schaven naar u toe. Hiervoor legt u uw 'goede' hand voor de bek van de schaaft, en legt u uw andere hand op de achterkant om de schaaft te kunnen sturen. Als het te schaven oppervlakte heel lang is, kan het nodig zijn om met het instrument mee te lopen.

Bewaren en onderhoud

Het is belangrijk om de schaaft goed te onderhouden, zeker wanneer deze regelmatig gebruikt wordt. Het is dan ook verstandig om de schaaft op een plek op te bergen en gebruiken waar de temperatuur en luchtvochtigheid niet sterk schommelen. Dit is beter voor de conditie van het massief eiken schaaftblok. Het scheelt u veel aanpassingen aan de schaaft aanbrengen, als u een geacclimatiseerde schaaft in een gecontroleerde omgeving houdt. Leg de schaaft bij voorkeur op de zijkant weg, zo kan de schaafbeitel niet beschadigen. Loop met regelmaat na of het nodig is om alle stappen kort te herhalen. Op die manier blijft de werking van de schaaft onverminderd nauwkeurig en kunt u van de buitengewone functionaliteit blijven genieten.